

OROSZ–UKRÁN HÁBORÚ: A FELELŐSSÉGRE VONÁS LEHETŐSÉGEI¹

THE RUSSIAN–UKRAINIAN WAR: POSSIBILITIES FOR ENSURING ACCOUNTABILITY

Varga Réka

PhD, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Budapest
Varga.Reka@uni-nke.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

Az orosz–ukrán háború kirobbanása alapjaiban rázta meg a nemzetközi jogrendet, aminek nyomán előtérbe kerültek a felelősségre vonás lehetőségei mind az agresszor állammal szemben, mind pedig a potenciális nemzetközi bűncselekmények elkövetői tekintetében. A nemzetközi jogot sértő állammal szembeni felelősségre vonás lehetőségei korlátozottak. Az egyéni büntetőjogi felelősségre vonási mechanizmusok elérhetők mind nemzeti, mind pedig nemzetközi szinten. Nemzeti szinten a legsúlyosabb nemzetközi bűncselekményekért való felelősségre vonás joghatósági alapja többféle is lehet. Az orosz–ukrán konfliktus kirobbanása óta több állam is indított eljárást, melyek sikere nagymértékben függ az államok és nemzetközi szervezetek közötti büntető igazságügyi együttműködéstől.

A nemzeti szintű eljárások mellett nemzetközi szinten a Nemzetközi Büntetőbíróság rendelkezik joghatósággal a bűnösök felelősségre vonása tekintetében, ugyanakkor ez buktatóktól korántsem mentes. A jelen konfliktus kapcsán a Nemzetközi Büntetőbíróság nem képes minden bűncselekményi kategória vonatkozásában eljárást lefolytatni, így a nemzetközi közösség nagyban támaszkodik a felelősségre vonást segítő egyéb mechanizmusokra is, valamint egyre nagyobb politikai igény mutatkozik a jelenlegi eszközöktől eltérő új felelősségre vonási mechanizmusok megalkotására, amelyek azonban egyelőre nagyon ingatag nemzetközi jogi lábakon állnak.

ABSTRACT

The outbreak of the Russian-Ukrainian war fundamentally shook the international legal order. Consequently, the possibilities of holding the aggressor state and potential perpetrators of international crimes accountable became a central topic. Possibilities of establishing state responsibility for violating international law are limited. Possible individual prosecution mechanisms are available at both national and international levels. At the national level, several jurisdictional bases can be found for prosecuting the most serious international crimes.

¹ A kézirat lezárásának időpontja 2023. március 8.

In addition to the procedures at the national level, the International Criminal Court has jurisdiction at the international level in terms of holding criminals accountable, which is by no means free of pitfalls. In connection with the current conflict, the International Criminal Court cannot conduct proceedings in relation to all categories of crimes, so the international community relies heavily on other mechanisms that support prosecution efforts. Furthermore, there is an increasing political demand for the creation of new mechanisms which, however, for the time being are based on shaky international legal grounds.

Kulcsszavak: orosz–ukrán háború, nemzetközi büntetőjog, nemzetközi humanitárius jog, felelősségre vonás

Keywords: Russian-Ukrainian conflict, international criminal law, international humanitarian law, accountability

1. BEVEZETÉS

A nemzetközi jogban a felelősségre vonást biztosító nemzetközi és nemzeti mechanizmusok feleledése mindig egy adott konfliktushoz, válsághelyezethez kapcsolódik, arra való reakcióként jelenik meg. Így volt ez Nürnberg és Tokió esetében is, ahol a nemzetközi közösség a holokausztra és az egyéb rémtettekre válaszul alkotta meg a két törvényszéket, amelyek máig is a nemzetközi egyéni felelősségre vonási rendszer alapjait jelentik. Ez a nemzetközi rendszer alapvetően három pilléren nyugszik: egyrészt, a nemzetközi jog megalkotta a nemzetközi bűncselekmények fogalmát és tartalmát, melyeket minden állam köteles büntetni, másrészt, létrejöttek állandó és *ad hoc* nemzetközi büntető törvényszékek, harmadrészt, a nemzetközi bűncselekményekkel kapcsolatos eljárások fő fórumai még mindig alapvetően a nemzeti bíróságok kelljenek hogy legyenek. Ezekről elkülönül az államok közötti jogvitákat eldönteni hivatott bíróság, a Nemzetközi Bíróság, amely csak bizonyos esetekben járhat el.

Az orosz–ukrán háború kapcsán is természetes igényként mutatkozik meg, hogy a konfliktus során elkövetett cselekmények ne maradjanak büntetlenül. Ne feledjük, a mai felelősségre vonási rendszer lényege éppen az, hogy a „no impunity” – nincs büntetlenség – elv érvényesülést biztosítsa. A ma elérhető mechanizmusok sokkal fejlettebbek, mint a II. világháború után voltak, ugyanakkor, tekintettel arra, hogy viszonylag ritkák, és mind jogi, mind praktikus szempontból meglehetősen nehezek az ilyen eljárások, az államok összefogására van ahhoz szükség, hogy valóban hatékonyak lehessenek. Ugyanakkor az is fontos, hogy akár állami felelősségről van szó, akár egyéni büntetőjogi felelősségről, a nemzetközi jogalap tiszta legyen. A következőkben a szóba jöhető fórumok, eljárások, bűncselekménytípusok ismertetése mellett szót ejtünk az államok közötti együttműködés lehetőségeiről is.

2. JOGHATÓSÁGI KÉRDÉSEK, NEMZETI ELJÁRÁSOK

Amennyiben felmerül az elkövetők nemzetközi bűncselekményekért történő felelősségre vonásának kérdése, úgy elsődlegesen az tisztázandó, hogy mely fórum, illetve fórumok előtt menjen végbe a büntetőeljárás. A tárgyalás folyhat nemzeti bíróságok, illetve nemzetközi fórumok előtt is. A nemzeti eljárásokat tekintve rendes (személyi, területi, passzív személyi), illetve egyetemes joghatóság jöhet szóba, míg nemzetközi szinten a legsúlyosabb bűncselekmények vonatkozásában a Nemzetközi Büntetőbíróság (a továbbiakban: International Criminal Court, ICC) rendelkezik joghatósággal.

A bűnösök nemzeti szinten történő felelősségre vonására alapvetően Ukrajnának van úgynevezett rendes joghatósága. Ez alapján Ukrajna járhat el az államterületén elkövetett nemzetközi bűncselekmények tekintetében (területi joghatóság), míg a személyi joghatóság értelmében az állampolgárai által kifejtett jogellenes cselekmények esetén jogosult eljárni. Az ilyen, rendes joghatóság alapján történő eljárásnál nincs különösebb jogi nehézség vagy kérdés, hiszen az érintett állam jár el, a megszokott rendben.

Ehhez képest különleges az ún. egyetemes joghatóság. Az egyetemes joghatóság alapján, nemzetközi jogi szabály rendelkezése esetén, olyan állam is eljárhat bizonyos nemzetközi bűncselekmények esetén, amelynek amúgy nem lenne rendes joghatósága, tehát sem a területi, sem a személyi elv alapján nem tudna eljárni. E mögött a nemzetközi rendelkezés mögött az az igény áll, hogy a legsúlyosabb nemzetközi bűncselekmények elkövetői ne tudjanak a felelősségre vonás elől elmenekülni. Ugyan az egyetemes joghatóság nemzetközi jogi kötelezettség, annak gyakorlása sokszor politikai akadályokba ütközik.² Az egyetemes joghatóság alapján az orosz–ukrán konfliktussal összefüggésben világszerte hozzátétőlegesen húsz államban indultak nemzeti eljárások az elkövetők büntetőjogi felelősségre vonásával kapcsolatban, köztük nagyon távoli államokban, így Kanadában is.

Összességében elmondható, hogy a nemzetközi bűncselekményekért történő felelősségre vonás tekintetében a nemzeti eljárások több nehézségbe is ütköznek. Ezek egy része jogi akadály (az egyes nemzetközi bűncselekmények nemzeti jogba történő implementálása, a felelősségi alakzatok minél teljesebb körű kidolgozása), másik része gyakorlati: főként az elkövetés helyéhez képest messzi államokban történő eljárások során kifejezetten nehéz lehet tanúkat kiállítani, bizonyítékot beszerezni. A korábbi tapasztalatok alapján az is megállapítható, hogy

² Így történt ez Ariel Sharon korábbi izraeli miniszterelnök esetében is, akit Belgiumban perelték be egy korábban, libanoni menekülttáborban állítólagosan elkövetett nemzetközi bűncselekmény miatt. Az ügy hatalmas diplomáciai vitát kavart, és végül Belgium módosította az egyetemes joghatóságról szóló nemzeti jogszabályát.

általánosságban azon államokban tud sikeresen működni egy eljárás, különösen, ha az elkövetés helyétől messze lévő államról van szó, ha a hatóságok – így a nyomozó szervek, vádhatóságok, bíróságok, bevándorlási hivatalok – között már bejáratott együttműködési láncok alakultak ki. Több állam erre a célra ún. *war crimes unit*okat, háborús bűncselekménnyel kapcsolatos egységeket hozott létre (lásd bővebben Varga, 2014, 228.), melyek célja éppen az ilyen fajta koordináció.

Az agresszió nemzeti szinten történő büntethetősége tekintetében nagy különbségek vannak az egyes államok között. Míg a magyar büntető törvénykönyv a négy, Római Statútum által szabályozott bűncselekményi körből az agressziós bűncselekményeket nem pönalizálja³, addig például Észtország és Lengyelország igen, és indított is nemzeti eljárást agressziós bűncselekmények miatt.

Éppen a nemzeti eljárások megindulása miatt merült fel az Európai Unión belül az arra vonatkozó igény, hogy az államok működjenek együtt az eljárások kapcsán: osszák meg a bizonyítékokat, és koordinálják az eljárásokat, hogy a hatékonyság érdekében elkerüljék az ugyanazon ügyben történő vádemeléseket.

Ezzel kapcsolatban fontos adat, hogy az Európai Unióban 2016 óta a népirtás, emberiség elleni bűncselekmények, illetve háborús bűncselekmények tekintetében a nyomozások és vádemelések száma egyébként is rohamosan nőtt. A tagállamokban az újonnan megindított esetek száma 2016 és 2021 között összességében 44%-kal emelkedett. Mindez részben annak tudható be, hogy az Európai Unió határaihoz közel eső események (például a jelenlegi orosz–ukrán konfliktus vagy a 2015-ben kirobbant szíriai polgárháború) migrációs hullámokat idéztek elő a tagállamok irányába (URL1).

A fent említett, egyes államokban megindult eljárások összehangolása érdekében az Európai Unió is koordinatív szerepet vállalt magára. A European Union Agency for Criminal Justice Cooperation (EUROJUST), az EU igazságügyi együttműködési ügynöksége mint nemzetközi hálózat elsődleges feladata a nemzeti hatóságok eljárásának határokon átívelő segítése, koordinálása, továbbá az együttműködési keretek támogatása. Annak érdekében, hogy a EUROJUST minél hatékonyabban segíthesse a tagállami felelősségre vonást, 2022. május 30-án elfogadták az EU korábbi rendeletének a módosítását, amely lehetővé teszi, hogy a EUROJUST teljeskörűen koordinálhassa a már megindított nyomozásokat, azáltal, hogy felhatalmazást kapott az összegyűjtött bizonyítékok megőrzésére és elemzésére. A felelősségre vonás kérdésében tehát az Unió részéről igencsak egységes és határozott fellépés látszik. Ez megerősíti a vonatkozó szabályokat, és a nemzetközi bűncselekményekkel kapcsolatos „no impunity”, azaz nincs büntetlenség törekvését.

Ezen túlmenően az Európai Unió több tagállama is csatlakozott az ún. Joint Investigation Teamhez (Közös Nyomozati Csoport, JIT), amely a bűnüldöző szer-

³ Vö. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 14–156. §.

vek és a bíróságok közötti valós idejű, határokon átnyúló információmegosztást biztosítja. 2022 márciusában Lengyelország, Litvánia és Ukrajna felállított egy JIT-et, amelyhez később Észtország, Lettország, Szlovákia, Románia, valamint az ICC is csatlakozott, így az együttműködések bonyolult hálózata jött létre (URL2). E hálózat fő célja a bizonyítékok gyűjtése és cseréje. A JIT jelenleg az ukrán hatóságokkal együtt nyomoz a legsúlyosabb bűncselekményekkel kapcsolatban (Marchuk, 2022, 801.).

3. POTENCIÁLIS BŰNCSELEKMÉNYEK

A nemzetközi bűncselekményekért történő felelősségre vonás általánosságban – az ICC-t megalapító Római Statútum⁴ alapján – népirtásért⁵, emberiség elleni bűncselekményekért⁶, háborús bűncselekményekért⁷, valamint agressziós bűncselekményekért⁸ történhet.

A háború kirobbanása óta a nemzetközi közösséget azon kérdés megválaszolása foglalkoztatja leginkább, hogy az agressziós bűncselekményekért a legmagasabb orosz állami vezetőket – beleértve Vlagyimir Putyint is – miként lehetne felelősségre vonni (Atadjanov, 2022, 183–184.). Az agresszió tekintetében külön kell választani az államok agressziós *cselekményét*, amelyet egy állam követ el egy másik állam jogellenes megtámadásával⁹, illetve a Római Statútum *8bis* cikke által büntetni rendelt agressziós *bűncselekményt*, amelyet egy állam politikai vagy katonai cselekményére kihatással levő személy követ el, azzal, hogy az Egyesült Nemzetek (ENSZ) Alapokmányát súlyosan megsértő módon agresszió cselekményét tervezi, előkészíti, kezdeményezi vagy végrehajtja (Ádány, 2011, 95.).

Háborús bűncselekménynek a Római Statútum alapján a nemzetközi humanitárius jogi szabályokat megsértő, ott felsorolt bűncselekményi kört értjük, melyeket mind katonák, mind pedig civilek elkövethetnek. A háborús bűncselekmények tekintetében lényegi követelmény, hogy az elkövetett cselekményeket fegyveres konfliktusban követik el.

Az orosz–ukrán konfliktus tekintetében további lehetséges bűncselekményi kategóriaként merülhet fel az emberiség elleni bűncselekmények köre. E nemzetközi bűncselekményi kategóriánál megkövetelt feltétel, hogy az elkövető a büntetni rendelt cselekményét egy széles körű vagy szisztematikus támadás ré-

⁴ Az Egyesült Nemzetek Diplomáciai Konferenciája által, a Nemzetközi Büntetőbíróság Rómában, 1998. július 17-én elfogadott Statútum (a továbbiakban: Római Statútum).

⁵ Római Statútum 6. cikk.

⁶ Római Statútum 7. cikk.

⁷ Római Statútum 8. cikk.

⁸ Római Statútum 8bis cikk.

⁹ Lásd ENSZ Alapokmány 2. cikk (4).

szeként fejtsse ki. Az emberiség elleni bűncselekmények fegyveres konfliktus során és békeidőben egyaránt elkövethetők.

Végezetül, a jelen konfliktus kapcsán felmerülhet a népirtás elkövetéséért történő felelősségre vonás is. A Római Statútum 6. cikke értelmében – összhangban az 1948. évi Genocídium Egyezményben foglaltakkal¹⁰ – népirtás büntette alatt olyan cselekmények értendők, amelyeket valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport mint olyan, teljes vagy részleges megsemmisítésének szándékával követnek el. Népirtásként minősül többek között a valamely védett csoport tagjainak megölése; a csoport tagjai testi vagy lelki épsége elleni súlyos sérelem okozása; illetve a csoportnak szándékosan olyan életfeltételek közé kényszerítése, amelyek a csoport teljes vagy részleges fizikai megsemmisülését okozhatják. A népirtás esetében a bűnösség megállapításának – eképp más bűncselekményi kategóriáktól való elhatárolásnak – elengedhetetlen feltétele, hogy az elkövető az általa kifejtett cselekményeket a valamely védett csoport (jelen esetben az ukrán nemzetiségűek) teljes vagy részleges megsemmisítésének szándékával kövesse el. A védett csoport részbeni vagy teljes megsemmisítése, mint eredmény azonban nem feltétele a népirtás megállapításának. A bűnösség megállapításához elegendő, ha az elkövető oldalán megkövetelt speciális szándék az eredménytől függetlenül realizálódik (Quiénivet, 2022, 144.). A négy tárgyalt nemzetközi bűncselekményi kategória közül talán a népirtás büntettét a legnehezebb bizonyítani, az elkövető oldalán megkövetelt speciális szándék meglétének bizonyítása miatt.

A fentiek közül az ICC-nek joghatósága van eljárni a háborús bűncselekmények, emberiség bűncselekmények és a népirtás esetén, ám az agresszió bűncselekménye vonatkozásában a jelen helyzetben nem. Ennek indoka, hogy ugyan sem Oroszország, sem Ukrajna nem részese a Római Statútumnak, Ukrajna alávetési nyilatkozatai (URL3) lehetővé teszik az ICC eljárását az első három bűncselekmény esetén, ugyanakkor agresszió esetén az ICC csak részes állammal kapcsolatban járhat el, amiről jelen esetben nincs szó.

4. AZ ICC ELŐTT ZAJLÓ JELENLEGI ELJÁRÁS

A legfőbb nemzetközi bűncselekmények tekintetében – a nemzeti eljárásokat kiegészítő jelleggel – az ICC tehát joghatósággal rendelkezik. Habár Ukrajna és Oroszország nem részes államai a Római Statútumnak, Ukrajna 2014-es alávetési nyilatkozata folytán az ICC a jelen konfliktus tekintetében rendelkezik joghatósággal.

¹⁰ A népirtás büntettének megelőzése és megbüntetése tárgyában 1948. évi december 9. napján kelt nemzetközi egyezmény II. cikk.

Az Ukrajna területén elkövetett cselekményekkel kapcsolatban 2022. március 1. és április 1. között negyvenöt állam fordult az ICC főügyéséhez azzal a kéréssel, hogy nyisson meg nyomozást az Ukrajna területén elkövetett, joghatósága alá tartozó bűncselekményekkel kapcsolatban.

Mielőtt az ICC meghatározott nemzetközi bűncselekmények tekintetében, konkrétan beazonosított gyanúsítottak ellen indítana eljárást, először ún. helyzeteket vizsgál (például Situation in Ukraine) (URL4). Az ukrán helyzettel kapcsolatban az ICC Főügyésze 2022. március 2-án nyitotta meg a nyomozást – az ukrán egyoldalú alávetési nyilatkozatra figyelemmel – a 2013. november 21. óta Ukrajna területén elkövetett lehetséges nemzetközi bűncselekményekkel kapcsolatban. 2022 tavaszán az ICC nyomozócsoportja megkezdte a munkát Ukrajnában, majd júniusban a főügyész is ellátogatott Harkivba (Harkov) (URL5). Fontos leszögezni, hogy az ICC nem csupán az oroszok által elkövetett jogsértések tekintetében folytat vizsgálatot, hanem minden olyan cselekménnyel kapcsolatban nyomoz, amelyet Ukrajna területén követtek el. Ekképp a főügyész az ukrán vagy más személyek által a konfliktus során potenciálisan elkövetett bűncselekmények vonatkozásában is lefolytathatja a nyomozást.

Az ICC eljárásával kapcsolatban fontos szempont, hogy e bírói fórumnak nem célja minden egyes nemzetközi bűncselekmény felderítése. A fentiek szerint az ICC-nek komplementer hatásköre van, tehát a bűncselekmények felderítése és az elkövetők büntetőjogi felelősségre vonása tekintetében elsődlegesen a területi, személyi, illetve egyetemes joghatóság szerint érintett államok járnak el nemzeti hatáskörben (Ádány, 2012, 62.). Amennyiben egy állam nem képes vagy nem hajlandó lefolytatni a pártatlan és igazságos büntetőeljárást, úgy az ICC magához vonhatja az adott ügyet. A kapacitás korlátai miatt az ICC leginkább a jelentős, magasabb rangú elkövetők által kifejtettet, szimbolikusnak tekinthető, elméleti/ elvi kérdéseket magukban hordozó ügyekben jár el (Kotecha, 2020, 118.).

5. AGRESSZIÓ TÖRVÉNYSZÉK ÖTLETE

Az orosz–ukrán konfliktus hatására, tekintettel arra, hogy az agresszió bűncselekmény kapcsán történő eljárásra jelenleg nincs joghatósággal rendelkező nemzetközi fórum, egyre nagyobb hangsúlyt kap egy, az agressziós bűncselekményekkel kapcsolatos speciális törvényszék felállításának gondolata is. A javaslat szerint a különleges törvényszék a nürnbergi törvényszék mintájára jönne létre, melynek során vagy államok állapotodnak meg egy ilyen törvényszék felállításában, vagy egy Ukrajna–ENSZ megállapodás eredménye lenne. Felvetődött egy ún. hibrid törvényszék gondolata is, amelynek értelmében az ukrán joghatóságon belül, annak ernyője alatt jönne létre egy nemzetközi elemekkel rendelkező törvényszék (Dannenbaum, 2022, 863.).

Az ötlet első változata (nemzetközi *ad hoc* agressziós törvényszék) szimbolikus jelentőséggel bírna, hiszen az agresszió mint a „bűnök bűne” tekintetében alappal merülhet fel a felelősségre vonás iránti igény. Azonban a jelenlegi szabályok szerint az ENSZ Biztonsági Tanácsának határozata nélkül nem lenne nemzetközi jogalap egy *ad hoc* törvényszék felállítására. Egy ilyen törvényszék államok közötti szerződéssel történő, de Oroszország nélküli létrehozatala sem lenne nemzetközi jogilag megalapozott, még akkor sem, ha az ENSZ Közgyűlés hatalmazná fel az ENSZ-t egy ilyen megállapodás megkötésére Ukrajnával, hiszen az ENSZ Közgyűlésének nincsen minden államra kötelező ereje (Atadjanov, 2022, 182.). Ezzel együtt, mind az ENSZ fórumain, mind az Európai Unió és az Európa Tanács (ET) körében folyamatosan napirenden van a kérdés, leginkább politikai okokból.

Az ötlet második változata, a hibrid törvényszék ukrán joghatóság alapján működne, nemzetközi jogilag tehát elképzelhető lenne, ugyanakkor sok ukrán belső jogi és gyakorlati problémát vethet fel. Másik legfőbb problémája az lenne, hogy nem kínál megoldást arra a kérdésre, hogy az orosz állami vezetők – immunitásuk miatt – miképp lennének bíróság elé állíthatók (URL6).

6. AGRESSZIÓ CSELEKMÉNYÉÉRT TÖRTÉNŐ FELELŐSÉGRE VONÁS – ÁLLAMI FELELŐSÉG MEGÁLLAPÍTÁSA

A fent tárgyalt egyéni büntetőjogi felelősségre vonástól elválik az állam felelősségre vonása a nemzetközi jog megsértéséért. Oroszország azzal, hogy megtámadta Ukrajnát, a nemzetközi jog egyik legfontosabb normáját, az agresszió tilalmát sértette meg. Az államok nemzetközi jogi jogvitáival kapcsolatban alapvetően a Nemzetközi Bíróság (a továbbiakban: International Court of Justice, ICJ) rendelkezik joghatósággal. Az orosz–ukrán háború kapcsán az agresszió kérdésében azonban az ICJ-nek nincs joghatósága (Green et al., 2022, 8.). Ezt felismerve, az Oroszország által indított „különleges katonai hadművelet” jogellenességének igazolásául Ukrajna egy jogi kanyarral a Genocídium Egyezmény Oroszország általi megsértésére alapozva indított eljárást az ICJ előtt (URL7). Ukrajna azt kérte az ICJ-től, hogy állapítsa meg, hogy Oroszország rosszul alkalmazta a Genocídium Egyezményt, hiszen Ukrajna állítólagos népirtását hozta indokul a „különleges katonai hadművelet” indításául, márpedig Ukrajna szerint egyrészt ilyen nem történt, másrészt erre hivatkozva nem lehet támadást indítani egy másik állammal szemben (Hoffmann, 2022, 12.).

Oroszország Ukrajna elleni inváziója tehát egyértelműen sérti a nemzetközi jogot, ekképp nemzetközi felelőssége vitán felül álló, ugyanakkor annak bíróság általi megállapítása joghatósági akadályokba ütközik (URL8).

7. ÖSSZEGZÉS

Az orosz–ukrán háború következtében kivételesen nagy összefogás látszik a nyugati világban a felelősségre vonás érvényesítése érdekében. Ezek a kérdések folyamatosan napirenden vannak az EU, az ET, az ENSZ, illetve az EBESZ (Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet) fórumain is. Az EU kifejezetten aktívan igyekszik a tagállami erőfeszítéseket összehangolni, illetve együttműködni az ICC-vel. Ezen eljárások szimbolikusan is nagy jelentőségűek, és bár jelen helyzetben ez talán kevésbé tűnik fontosnak, hozzájárulnak a nemzetközi büntetőjog további fejlődéséhez is.

IRODALOM

- Ádány Tamás Vince (2011): *A legsúlyosabb jogsértések miatti felelősségre vonhatóság nemzetközi jogi tendenciái, különös tekintettel a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságának előfeltételeire*. (Doktori értekezés) Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, <https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/%C3%81d%C3%A1ny%20Tam%C3%A1s%20PhD.pdf>
- Ádány Tamás Vince (2012): A komplementaritás elve a gyakorlatban. *Kül-Világ*, 9, 4, 60–75.
- Atadjanov, Rustam (2022): Holding the Aggressor Accountable. *Journal of International Peacekeeping*, 25, 2, 178–186. DOI: 10.1163/18754112-25020006
- Dannenbaum, Tom (2022): A Special Tribunal for the Crime of Aggression? *Journal of International Criminal Justice*, 20, 4, 859–873. DOI: 10.1093/jicj/mqac047
- Green, James A. – Henderson, Christian – Ruys, Tom (2022): Russia’s Attack on Ukraine and the Jus Ad Bellum. *Journal on the Use of Force and International Law*, 9, 1, 4–30. DOI: 10.1080/20531702.2022.2056803, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20531702.2022.2056803>
- Hoffmann Tamás (2022): Az orosz–ukrán konfliktus nemzetközi jogi dimenziói I. – Az államközi erőszak alkalmazásának nemzetközi jogi kérdései. (MTA Law Working Papers 12) Budapest: Társadalomtudományi Kutatóközpont (MTA Kiválósági Kutatóhely) Társadalomtudományi Kutatóközpont (MTA Kiválósági Kutatóhely, ISSN 2064-4515, <http://real.mtak.hu/155761/1/Hoffmann-Azorosz-ukrankonfliktusnemzetkozijogidimenzioiI-Allamkozieroszak.pdf>
- Kotecha, Birju (2020): The International Criminal Court’s Selectivity and Procedural Justice. *Journal of International Criminal Justice*, 18, 1, 107–139. DOI: 10.1093/jicj/mqaa020, <https://academic.oup.com/jicj/article/18/1/107/5841735>
- Marchuk, Iryna (2022): Domestic Accountability Efforts in Response to the Russia-Ukraine War. An Appraisal of the First War Crimes Trials in Ukraine. *Journal of International Criminal Justice*, 20, 4, 787–203. DOI: 10.1093/jicj/mqac051
- Quiénivet, Noëlle (2022): The Conflict in Ukraine and Genocide. *Journal of International Peacekeeping*, 25, 2, 141–154. DOI: 10.1163/18754112-25020004
- Varga Réka (2014): *Challenges of Domestic Prosecution of War Crimes with Special Attention to Criminal Justice Guarantees*. (Doktori értekezések 4) Budapest: Pázmány Press, <https://mek.oszk.hu/18500/18538/18538.pdf>

- URL1: European Union Agency for Criminal Justice Cooperation: <https://www.eurojust.europa.eu/news/new-investigations-core-international-crimes-increase>
- URL2: European Union Agency for Criminal Justice Cooperation: <https://www.eurojust.europa.eu/news/romania-becomes-seventh-member-joint-investigation-team-alleged-core-international-crimes>
- URL3: International Criminal Court: <https://www.icc-cpi.int/ukraine>
- URL4: International Criminal Court: <https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>
- URL5: International Criminal Court: <https://www.icc-cpi.int/news/icc-prosecutor-karim-khan-qc-visits-kharkiv-ukraine-15-june-2022>
- URL6: Just Security: <https://www.justsecurity.org/85019/why-hybrid-ukrainian-tribunal-on-crime-of-aggression-is-not-the-answer/>
- URL7: International Court of Justice: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/182/182-20220227-PRE-01-00-EN.pdf>
- URL8: Ludovika.hu: <https://www.ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2022/04/01/orosz-ukran-konfliktus-5-agresszio-buncselekménye-miatt-eljaro-kulonleges-torvenyszek-otlete/>